

Nr 57.

Ankom till riksdagens kansli den 16 juni 1942 kl. 7 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

I en den 29 maj 1942 dagtecknad proposition nr 354, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1942 till och med den 30 juni 1943 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelse den 21 april 1942 ha *fullmäktige i riksbanken* hemställt, att riksbanken måtte för tiden från och med den 1 juli 1942 till och med den 30 juni 1943 befrias från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse. Fullmäktige i riksgäldskontoret ha, efter remiss, tillstyrkt bifall till denna hemställan.

I en särskild till nämnda framställning anknuten skrivelse ha bankofullmäktige vidare behandlat frågan om riktlinjerna för den statliga penningpolitiken. I samband härmed ha fullmäktige jämväl upptagit frågan om den allmänna pris- och lönepolitiken.

Statens priskontrollnämnd, som anmodats avge utlåtande över fullmäktiges skrivelse angående penningpolitiken, i vad avser frågan om prispolitikens utformning, har efter en redogörelse för prisutvecklingen gjort vissa uttalanden rörande nödvändigheten av energiska åtgärder till skydd för penningvärdet och därvid särskilt berört frågan om en skärpning av prispolitiken.

Med avseende å de av fullmäktige och priskontrollnämnden gjorda uttalandena får utskottet, i den mån innebörden av desamma icke framgår av det följande, hänvisa till propositionen (sid. 2—7).

Föredragande departementschefen har i ärendet anfört följande:

Vid anmälan av inkomstberäkningen i årets statsverksproposition erinrade jag om att prisutvecklingen under 1941 på viktiga punkter stabiliserats. Den starka uppgång i levnadskostnadsindex som framträdde under första kvartalet 1942 kallar fram frågan, om en ändring inträtt i de förhållanden, som

bestämma prisutvecklingen. Såsom priskontrollnämnden i sitt nyss återgivna yttrande över bankofullmäktiges skrivelse angående penningpolitiken påvisat, var visserligen prisstegringen under detta kvartal, om man bortser från skatterna, mindre än under motsvarande tid år 1941. Men priskontrollnämnden framhåller samtidigt, att man enligt dess mening icke kan räkna med en sådan avsaktning i prisuppgången under fortsättningen av detta år, som ägde rum under 1941. Anledning föreligger sålunda utan tvivel till farhågor för den kommande prisutvecklingen. I statsverkspropositionen ansåg jag mig såsom en gynnsam omständighet kunna nämna, att de kostnadsstegringar som inträtt vid import respektive vid övergång till inhemska ersättningsvaror i huvudsak tagits ut i produktprisutvecklingen samt att en fortsatt höjning av de viktigare införselpriserna knappast vore att befara under den närmaste tiden. Däremot framhöll jag, att ökad köpkraft kunde komma att ge upphov till en fortsatt prisstegring. Denna risk understrykes i bankofullmäktiges nyssnämnda skrivelse, där fullmäktige bland annat uttala, att en fortskridande prisstegring i rådande försörjningsläge icke kan undvikas, om ytterligare anspråk på dyrtidskompensation från producenter eller konsumenter tillmötesgås. Priskontrollnämnden hänvisar också till stöd för sitt omdöme om den antagliga prisutvecklingen närmast till de ökade penninginkomsterna för såväl löntagare som vissa andra grupper i samhället. Nämnden erinrar emellertid även om lönernas betydelse som kostnadsfaktor, om vissa tendenser till en höjning av priserna i handelsutbytet med andra länder och om de kompensationskrav som framträda, när produktion och omsättning inom stora områden av näringslivet till följd av skärpningen i försörjningsläget gå tillbaka.

Vid diskussionen av de möjligheter som stå till buds, när det gäller att bekämpa en fortsatt prisstegring, har man att skilja mellan åtgärder, som avse en neutralisering av den ökade köpkraften, och direkta ingripanden i prisbildningen på olika förnödenheter och tjänster.

I statsverkspropositionen hade jag anledning att beröra sambandet mellan statsutgifternas finansiering och åtgärder för att suga upp den fria köpkraften genom ökat sparande. Jag framhöll sålunda, att vid den statliga upplåningen borde tillses, att underlag erhöles för fortsatt stimulans till ökat sparande samt att för en bredare allmänhet bekväma och ständigt tillgängliga former för placering av sparmedel i krediter till staten utformades. Samma synpunkter ha nu ytterligare utvecklats av bankofullmäktige som ansett, att de erfarenheter som vunnits under de sista månaderna giva anledning att särskilt uppmärksamma vikten av ett ökat enskilt sparande. I syfte att nå en intensifiering av sparverksamheten böra enligt fullmäktiges mening affärsbanker, sparbanker, postsparbanken och övriga penninginstitutioner stimuleras att i stegrad grad arbeta för ett ökat sparande. Därvid bör propagandan inriktas på vissa för den enskilde aktuella sparmål samtidigt som den klargör, att det nya sparandet kommer det allmänna tillgodo och är ett bidrag till finansieringen av bland annat försvarsutgifterna eller också nyttiggöres i det svenska näringslivet och alltså är av betydelse för vårt försörjningsläge. Sparverksamheten bör anknytas till redan hävdvunna sparformer, eventuellt utbyggda på ett sådant sätt, att det direkt framgår, att sparmedlen komma staten till godo. Fullmäktige, som utforma sitt förslag i samråd med riksgäldsfullmäktige, konstatera, att intresse för en intensifierad sparverksamhet efter av fullmäktige skisserade linjer finnes hos de enskilda institutionerna.

Priskontrollnämnden har i anledning av fullmäktiges förslag uttalat sin tvekan om tillräckligheten av den neutralisering av köpkraft som kan nås genom enskilt sparande. Nämnden erinrar om vikten av att det statliga bud-

getunderskottet nedbringas samt uttalar, att den, om det frivilliga sparandet icke skulle förslå, funnit åtgärder innebärande obligatoriskt sparande förljanta av övervägande.

Den tveksamhet om möjligheten att genom frivilligt sparande nå en mera avsevärd neutralisering av fri köpkraft. åt vilken priskontrollnämnden givit uttryck, är naturlig. Det är icke därför mindre motiverat att, såsom fullmäktige i riksbanken förordat, intensifiera sparverksamheten för att söka vinna vad som är möjligt på denna väg. Jag delar fullmäktiges mening, att en sådan intensifiering förutsätter, att den enskildes eget intresse för sparandet skjutes i förgrunden samt att sparpropagandan anknytes till inarbetade sparformer och till en väsentlig del överlåtes åt de olika kreditinstitutionerna. Det synes mig lyckligt om det i anslutning till vad fullmäktige anföra ytterligare klargöres, att varje nysparande i rådande läge är av värde och att ingen konkurrens råder mellan statens behov av sparmedel och kreditinstitutionernas strävan efter ökade insättningar på sparräkningar. Om riksgäldskontoret i samarbete med riksbanken lyckas att med kreditinstitutionernas hjälp organisera och leda en kontinuerlig inlåning med god sparfrämjande verkan, vore ett viktigt penningpolitiskt önskemål tillgodosett.

Den ekonomiska politiken under kriget har konsekvent inriktats både på att suga upp fri köpkraft, på att genom priskontrollerande åtgärder förhindra att spänningen på marknaden utlöser omfattande knapphetsprisstegringar, och på att förebygga uppkomsten av ökade inkomster. Mot bakgrunden av den bedömning av föreliggande risker som jag förut återgivit ha fullmäktige i riksbanken nu icke endast förordat en intensifierad sparverksamhet utan även krävt en skärpt löne- och prispolitik. I sitt yttrande över fullmäktiges skrivelse har priskontrollnämnden diskuterat innebörden i detta yrkande. En skärpning av prispolitiken skulle betyda, att framdeles endast mera betydande kostnadsökningar, som stå i samband med ändrad produktionsteknik eller dylikt, skulle accepteras som motiv för prishöjning. En förutsättning för att en sådan politik skulle kunna tillämpas, vore enligt nämndens mening att uppgången i löner samt råvaru- och bränslepriser samtidigt hejdades. Man måste vidare förutsätta, att den hårdare prispolitiken genomfördes på ett så likartat sätt som möjligt mot samtliga näringsgrenar. Slutligen framhåller nämnden, att skärpningen av priskontrollen kan komma att tvinga mindre effektiva företag till rationalisering eller nedläggning.

Bankofullmäktiges och priskontrollnämndens uttalanden rikta uppmärksamheten på det betydelsefulla val inför vilket den ekonomiska politiken i nuvarande skede av utvecklingen är ställd. I och med att risken för en fortsatt prisstegring icke längre i främsta rummet är knuten till höjda importkostnader utan företrädesvis betingas av omfånget hos den tillgängliga köpkraften vid ytterligare minskad varutillgång och av den köpkraftsökning som blir följden av försök att kompensera prishöjningarna, uppställer sig frågan, om man skall bryta tendenserna till ytterligare kompensation och därmed skapa underlag för en prisstabilisering eller om man skall acceptera en fortsatt växelverkan mellan prishöjningar och kompensationstillskott.

Med målet för vår penningpolitik — att skydda penningvärdet mot en försämring genom ökning av penninginkomsterna — är tydligen oförenligt att acceptera en okontrollerad växelverkan mellan prishöjningar och kompensationstillskott. En oavbrutet fortgående prisstegring, även om den kunde hindras att förlöpa i snabbare takt än under det sistförflutna året, måste framkalla allvarliga betänkligheter. Men risken föreligger uppenbart, att takten skulle påskyndas. Om uppfattningen vinner insteg att en dylik prisstegring är att förutse och av de valutavårdande instanserna uppfattas såsom

ofrånkomlig. Lockelsen att föregripa utvecklingsresultatet blir allt starkare, och inom de grupper där återhållsamhet i kraven på kompensation iakttagits på grund av övertygelsen, att en sänkning av standarden måste följa av ett försämrat försörjningsläge för hela folket, skulle inställningen med all säkerhet bli en annan, om det med fog kunde sägas, att den fortsatta ökningen av levnadskostnaderna väsentligen blivit av inflationistisk karaktär.

Det erbjuder utan tvivel stora svårigheter av olika slag att konsekvent genomföra en politik efter mera restriktiva linjer, alltså utan ytterligare kompensation men med spärr mot nya produktprishöjningar eventuellt genom en eller annan art av s. k. prisstopp. Det är för övrigt icke troligt, att en fixering av nuvarande läge för varje enskilt varupris eller varje inkomst skulle vara det mest ändamålsenliga eller önskvärda. Syftet att i genomsnitt hålla levnadskostnaderna väsentligen oförändrade är förenligt med jämningar i olika riktningar. Men även i denna modifierade form blir politiken föremål för delade meningar om hur långt man kan gå, eftersom konflikt råder mellan det allmänna intresset av skydd för penningvärdet och de enskilda intressen som för stunden pressas vid en skärpning av löne- och prispolitiken. Den enda möjligheten till en lösning av konflikten i överensstämmelse med de riktlinjer, som hittills ställts upp för vår prispolitik, ligger i insikten om att tillfälliga opoffringar av de enskilda gruppernas önskemål äro nödvändiga och i övertygelsen om att den allmänna politiken inriktas därefter. Man måste uttala en förväntan om att tillräckligt stöd skall vinnas för den skärpning av pris- och lönepolitiken, som nu kan visa sig nödvändig för att den eftersträfvade prisstabiliteten skall kunna ernås.

Utskottet.

Den översikt av prisläget utveckling, som lämnas i propositionen, ger ett starkt intryck av de alltmer ökade svårigheterna med avseende å strävandena att skydda penningvärdet mot en försämring, som icke kan hänföras till den inträdda skärpningen i försörjningsläget. Av priskontrollnämnden sammanställda indextal utvisa visserligen, att prisstegringen under den senaste tiden företett en viss avsaktnig. Nämnden påvisar emellertid, hurusom inom pris- och lönepolitikens områden föreligga åtskilliga förhållanden, som måste utlösa tendenser till en fortsatt och, om åtgärder ej däremot vidtagas, sannolikt starkare prisstegring än tidigare. I sådant hänseende har nämnden framhållit, att lönestegringen på grund av indextillägg enligt ramavtalet i år säkerligen blir större än i följ, vartill kommer att härutöver löneförhöjningar på åtskilliga områden genomförts, i vissa fall som en följd av rådande knapphet på arbetskraft. Att märka är vidare att, samtidigt med att inkomsterna ökats för löntagare och vissa andra grupper, varutillgången minskats bl. a. genom importens nedgång. Härigenom har spänningen mellan köpkraft och varutillgång inom landet tilltagit, vilket i och för sig verkar prisuppdrivande på sådana områden, där priserna icke alls eller mindre effektivt kontrolleras. Nämnden erinrar även därom, att kostnadsökningarna på grund av stegrade löner och varupriser samt minskad produktion och omsättning inom viktiga delar av näringslivet under senaste tiden föranlett nya krav på kompensation i form av höjda priser.

Departementschefen har särskilt understrukt, att i nuvarande läge risken för en fortsatt prisstegring företrädesvis betingas av den tillgängliga köpkraftsvolymen vid ytterligare minskad varutillgång samt av den köpkrafts-

ökning, som föranledes av kompensationer för prisförhöjningarna. Vidare påpekar departementschefen, att prisstegringen skulle påskyndas, om den uppfattningen vinner insteg hos allmänheten, att stegringen är att förutse och att densamma av de valutavårdande myndigheterna uppfattas såsom ofrånkomlig.

Mot bakgrunden av det numera inträdda läget ha såväl fullmäktige i riksbanken som priskontrollnämnden betonat nödvändigheten av att energiska åtgärder vidtagas till skydd för penningvärdet. I syfte att neutralisera verkningarna av den inträdda köpkraftsökningen ha sålunda fullmäktige förordat en intensifierad sparverksamhet. Priskontrollnämnden, som ställt sig tveksam till möjligheten att på denna väg nå tillräcklig effekt, har funnit åtgärder syftande till obligatoriskt sparande vara förtjänta av övervägande ävensom framhållit vikten av att det statliga budgetunderskottet nedbringas. Departementschefen har uttalat, att även om denna tveksamhet kan vara motiverad, de av fullmäktige förordade åtgärderna till främjande av sparverksamheten böra anlitas för att söka vinna vad som är möjligt på denna väg.

Fullmäktige ha vidare framhållit angelägenheten av att den nuvarande löne- och prispolitiken skärpes, så att därigenom uppkomsten av ökade inkomster förhindras. En skärpning av prispolitiken skulle enligt priskontrollnämndens uppfattning innebära, att framdeles endast mera betydande kostnadsökningar, som stå i samband med ändrad produktionsteknik eller dylikt, skulle accepteras såsom motiv för prishöjning. En sådan politik, vilken skulle innebära ett slags prisstopp, skulle dock endast kunna tillämpas, om uppgången i löner samt råvaru- och bränslepriser samtidigt hejdades. En hårdare prispolitik måste vidare enligt nämndens uppfattning genomföras på ett såvitt möjligt likartat sätt gentemot samtliga näringsgrenar.

I anslutning till de av fullmäktige och priskontrollnämnden gjorda uttalandena har departementschefen konstaterat, att den ekonomiska politiken nu står inför valet att antingen bryta tendenserna till ytterligare kompensation och därmed skapa underlag för en prisstabilisering eller ock acceptera en fortsatt växelverkan mellan prishöjningar och kompensationstillskott. Sistnämnda alternativ är, framhåller departementschefen, oförenligt med målet för vår penningpolitik, och en oavbrutet fortgående prisstegring måste framkalla allvarliga betänkligheter. Han framhåller emellertid å andra sidan, att det utan tvivel skulle innebära stora svårigheter att konsekvent genomföra en politik efter mera restriktiva linjer, även om syftet begränsas till att i genomsnitt hålla levnadskostnaderna väsentligen oförändrade. Mot det allmänna intresset av skydd för penningvärdet stå nämligen de enskilda intressen, som för stunden skulle pressas vid en skärpning av löne- och prispolitiken. En lösning av denna konflikt i överensstämmelse med de riktlinjer, som hittills uppställts för vår prispolitik, är enligt departementschefens mening möjlig endast i insikten om att tillfälliga oppoffringar av de enskilda gruppernas önskemål äro nödvändiga och i övertygelsen om att den allmänna politiken inriktas därefter. Departementschefen uttalar en förväntan om att

tillräckligt stöd skall vinnas för den skärpning av pris- och lönepolitiken, som nu kan visa sig nödvändig för att ernå den eftersträfvade prisstabiliteten.

I likhet med departementschefen och myndigheterna finner utskottet den nuvarande prispolitiska situationen vara ägnad att ingiva oro för framtiden. Utskottet delar den uppfattning, som ligger till grund för departementschefens ovan intagna slutord, nämligen att det i nuvarande läge är önskvärt, att förutsättningar såvitt möjligt skapas för en stabilisering av prisnivån. För att nå detta resultat är det, såsom departementschefen påpekat, främst nödvändigt, att växelverkan mellan prisstegring och inkomstökning bringas att upphöra. Man måste med andra ord avbryta i varje fall den del av prisstegringen, som äger ett direkt samband med en fortgående stegring av löner och andra inkomster. Därmed skulle visserligen en höjning av priser och levnadskostnader icke helt förhindras. Sålunda skulle exempelvis nya eller ökade indirekta skatter kunna framkalla en dylik höjning; denna kunde givetvis icke anses vara av inflatorisk karaktär. Likaså skulle en stegring av importpriserna eller en av importnedgång föranledd ökad användning av inhemska ersättningsråvaror, särskilt bränsle, kunna medföra en fördyring av produktionen och en stegring av prisnivån. Icke heller denna prisstegring finge betraktas som inflation utan som ett uttryck för en försämring av försörjningsmöjligheterna i vårt land, vilken måste verka inskränkande på förbrukningen. Ett försök att undgå denna inskränkning genom en prisstegringen mer eller mindre kompenserande inkomstökning skulle endast leda till en ytterligare höjning av priserna men kan självfallet icke medföra någon ökning av den varutillgång, av vars storlek förbrukningen är beroende. Det synes därför icke kunna råda något tvivel om betydelsen av att ett avbrott i den fortgående inkomststegringen kommer till stånd, vilket vid oförändrad varuförsörjning skulle medföra, att prisstegringen och levnadskostnadsökningen hejdades, och vid en försämrad varuförsörjning, att prisstegringen begränsades till den ofrånkomliga verkan därav.

Den radikalaste metoden att hejda prisstegringsprocessen är utan tvivel att införa bestämmelser om s. k. allmänt pris- och lönestopp, innebärande ett förbud mot varje prishöjning eller lönestegring utan myndigheternas tillstånd, varvid förutsättes, att sådant tillstånd beviljas endast i undantagsfall. En lagstiftning av denna genomgripande art måste emellertid väcka betänkligheter ur flera synpunkter. Framför allt skulle en långt gående direkt dirigerings av produktionen och arbetskraftens användning bli erforderlig för att förhindra ogynnsamma verkningar med avseende å varuförsörjningen. Utskottet kan därför icke för närvarande förorda en politik av denna art. Lämpligare synes vara, att genom en viss skärpning och utvidgning av priskontrollen efter hittillsvarande linjer samt genom frivilliga överenskommelser mellan statsmakterna och olika producent- och konsumentgrupper en grund lägges för en stabilisering såvitt möjligt av inkomst- och prisnivån. Hittillsvarande växelverkan mellan prishöjningar och compensationstillskott har till icke ringa del berott därpå, att såväl vid lönesättning som vid fastställande av priser på jordbrukets och industriens produkter tillämpats ett

kompensationssystem, som avsett att skydda var och en av de berörda grupperna mot att bära en större del av försämringen i försörjningen än övriga grupper. Skall denna växelverkan kunna brytas utan alltför stor risk för att någon grupp får bära en otillbörligt stor del av krisens bördor, synes en *samtidig* uppgörelse rörande riktlinjer för den inkomsterna bestämmande pris- och lönepolitiken vara ofrånkomlig. Om nämligen principerna för inkomstbildningen bestämmas för en tid framåt, t. ex. för 12 månader, så att en viss inkomststabilisering uppnåddes för samtliga större folkgrupper — arbetare, tjänstemän, jordbrukare, industriidkare, handlande etc. — skulle risk ej föreligga för annan prisstegring än den, som ofrånkomligen framkallades av en eventuell försämring av försörjningsläget, för vilken befolkningen i dess helhet icke *kan* erhålla ersättning.

En lämplig tidpunkt att försöka ernå överenskommelser av detta slag synes föreligga under instundande höst. Priserna på de viktigaste jordbruksprodukterna skola nämligen då — därest samma tillvägagångssätt som i fjol tillämpas — bestämmas för hela det följande konsumtionsåret. Dessutom är det möjligt, att de arbetare, som erhålla dyrtidskompensation enligt det s. k. ramavtalet, redan den 1 augusti komma i åtnjutande av det sista i nuvarande avtal förutsedda tillägget. Arbetarlönerna för denna stora grupp av anställda skulle härmed i verkligheten stabiliseras för en period av fem eller sex månader framåt. För den händelse skördeutfallet i år blir väsentligt bättre än förlidet år, skulle förutsättningarna för en viss stabilisering av viktiga priser och löner för en tid framåt vara gynnsammare än i fjol och ett tillfälle yppas till en sådan omläggning av kompensationssystemet, att den ovan berörda växelverkan mellan detta och prisstegringen upphörde.

För arbetsmarknadens del kunna olika vägar tänkas, som i huvudsak skulle leda till nyss angivna mål, utan att arbetare och tjänstemän utsattes för risken att få vidkännas en standardsänkning, som icke vore att hänföra till det försämrade försörjningsläget. En möjlighet vore, att dyrtidskompensation lämnades endast för sådan höjning av levnadskostnaderna, som icke kunde anses bero på skärpt beskattning eller fördyrad eller förminskad tillförsel från utlandet. Ett sådant system skulle bereda arbetare och tjänstemän trygghet för att de icke utan kompensation behövde bära en inflationsartad prisstegring, vilken skulle tillföra andra befolkningsgrupper ökade penninginkomster. Under förutsättning att sådana överenskommelser kunde träffas och sådana riktlinjer för priskontrollen uppdragas, att någon inkomstökning icke uppkomme för producenter och mellanhänder, skulle även lönerna till arbetare och tjänstemän förbliva i stort sett stabila. Någon av inkomstökning beroende inflatorisk prisstegring skulle nämligen då icke förekomma. En annan möjlighet vore, att löneavtalen medgäve reglering av dyrtidskompensationen endast med relativt långa intervaller, ett år eller åtminstone sex månader.

Det bör icke förbises, att förutsättningen för att på frivillighetens väg uppnå en modifikation av kompensationssystemet med all sannolikhet är, att arbetare och tjänstemän känna sig övertygade om att jordbrukets och

handelsnäringens utövare liksom producenterna av industrivaror icke erhålla en mera gynnad ställning genom en opåkallad höjning av penninginkomsterna, vilken torde kunna undgås endast genom en enhetlig, samtliga näringsgrenar omfattande prisreglering eller priskontroll för alla viktiga varor. Likaså äro överenskommelser med olika producent- och handelsorganisationer om en sådan prissättning och priskontroll, som endast under särskilda betingelser medför prisstegring, beroende av att parterna finna uppenbart, att myndigheterna intaga en rättvis hållning vid dessa spörsmåls avgörande. Det är icke minst av dessa skäl, som ett samtidigt fastläggande av riktlinjerna för pris- och lönepolitiken inom skilda delar av näringslivet under hösten förefaller lämpligt.

Den tilltagande knappheten på arbetskraft inom vissa delar av näringslivet har framkallat tendenser till lönestegringar utöver ramavtalets normer. I någon mån äga dessa stegringar samband med att staten — i syfte att stimulera till största möjliga produktion — åsatt vissa viktiga produkter priser, vilka innefatta särskilt goda vinstutsikter. Konkurrensen om den knappa arbetskraften har i sådana fall tagit sig uttryck i delvis betydande löneökningar. Skulle med anledning härav priserna ytterligare höjas för att bevara de goda vinstutsikterna, kan samma process komma att upprepas och återverkningar på allt större delar av arbetsmarknaden knappast undgås. Arbetsvillkoren inom skogsavverkning och torvtäkt inverka exempelvis på löneförhållandena inom jordbruket och därmed på hela kostnads- och prisnivån för jordbruksprodukter. Utskottet vill med anledning härav framhålla angelägenheten av att åtgärder vidtagas för att öka tillgången på arbetskraft inom områden, där eljest en oregerad, i längden prisuppdrivande lönestegring skulle uppkomma. Det synes i detta sammanhang även vara lämpligt, att återhållsamhet iakttages vid användandet av s. k. stimulanspriser, avsedda att bereda särskilt gynnsamma vinstutsikter för producenterna inom vissa områden.

Även inom sådana områden, som ligga utanför ramavtalets räckvidd, förekomma starka tendenser till lönestegringar. För genomförandet av det av utskottet förordade programmet är det av vikt, att även inom dessa områden återhållsamhet iakttages vid lönesättningen.

Tendensen till stegring av köpkraften i landet och till en utvidgning av klyftan emellan denna och varutillgången med ty åtföljande prisstegring och minskning av varulagren äger ett direkt samband med underskottet i de svenska statsfinanserna. För innevarande räkenskapsår 1941/42 beräknas underskottet å driftbudgeten till 2,146 milj. kr., medan samtidigt kapitalbudgeten innebär ett medelsbehov av omkring 500 milj. kr. Sammanlagt skulle alltså statsutgifter till ett belopp av i runt tal 2,650 milj. kr. finansieras genom upplåning. Den på räkenskapsåret belöpande kassamässiga bristen kan emellertid på grund av eftersläpning i fråga om medelsanvändningen antagas komma att hålla sig inom 2,000 milj. kr. Detta belopp torde överstiga den del av sparandet i landet, som ej tages i anspråk för privata investeringar i byggnader, maskiner m. m. Det statliga anspråk på landets resurser av varor och

arbetskraft, för vilket denna avsevärda upplåning är ett uttryck, kan därför ej tillfredsställas utan kapitalförbrukning och utan att knappheten på varu- och arbetsmarknaderna och därmed prisstegringstendenserna avsevärt förstärkas. Såväl arbetsmarknadens reglering som priskontrollen blir därigenom i hög grad försvårade. Med hänsyn härtill vill utskottet framhålla vikten av återhållsamhet i fråga om sådana statliga anläggningsarbeten, som i rådande krisläge ej äro oundgängligen nödvändiga. Nu angivna synpunkter synas även böra beaktas vid genomförandet av det militära nybyggnadsprogrammet. Utskottet vill även understryka betydelsen av att regleringen av arbetsmarknaden och råvaruanvändningen handhaves så, att mindre viktiga kommunala och enskilda investeringar hållas tillbaka.

För att motverka tendensen till fortsatt prisstegring är det, såsom bankofullmäktige och departementschefen påpekat, av största vikt, att åtgärder vidtagas för en neutralisering av en del av köpkraften, så att den ej leder till efterfrågan på varor och tjänster. I främsta rummet kommer härvid en frivillig ökning av det enskilda sparandet i fråga. Utskottet instämmer i departementschefens uttalande, att om riksgäldskontoret i samarbete med riksbanken lyckas att med kreditinstitutionernas hjälp organisera och leda en kontinuerlig inlåning med god sparfrämjande verkan, vore ett viktigt penningpolitiskt önskemål tillgodosett.

Slutligen vill utskottet uttala, att därest en ekonomisk politik av den art utskottet ovan antytt — och vilken synes stå i god överensstämmelse med vad departementschefen förordat — icke skulle kunna genomföras med åsyftat resultat, en politik efter den radikalare linjen med s. k. allmänt pris- och lönestopp näppeligen kan undvikas. Det torde då också bliva ofrånkomligt, att staten inför ett obligatoriskt sparande. Hellre än att tillåta en fortsatt och kanske tilltagande prisstegring böra nu antydda åtgärder tillgripas i ett sådant krisläge. Utskottet vill emellertid i anslutning till departementschefens slutord uttala den förhoppningen, att insikten om att tillfälliga uppoffringar av de enskilda gruppernas önskemål äro nödvändiga måtte vinna allmän utbredning, så att tillräckligt stöd kan vinnas för en politik, som tryggar den eftersträfvade prisstabiliteten med minsta möjliga användande av tvångsåtgärder och utan detaljerad dirigering av produktion och arbetskraft.

Vad angår den i propositionen gjorda hemställan om fortsatt befrielse för riksbanken från sedelinlösningsskyldigheten, har densamma ej givit utskottet anledning till erinran.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 16 juni 1942.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg, Sandén, Friggeråker, Sundvik, Ohlin, Nordenson**, *Löfgren* och *Sylwan*;

från andra kammaren: herrar *Paulsen, Andersson* i Falkenberg, *Hall, Andersson* i Munkaljungby, *Hilding, Westerdahl**, *Ericsson* i Kinna och *Mattsson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.